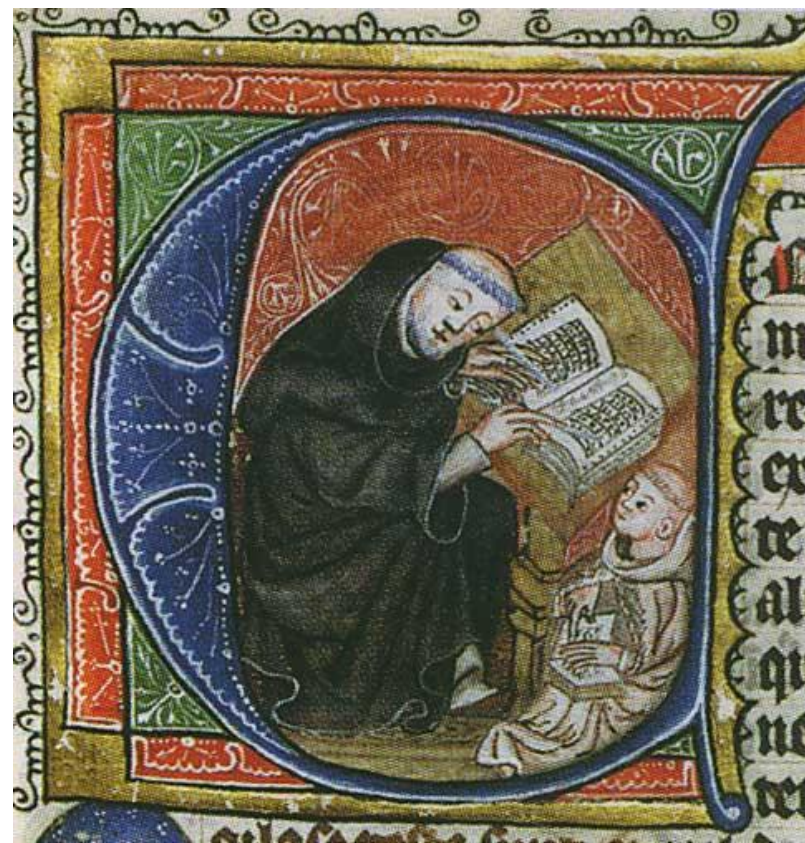
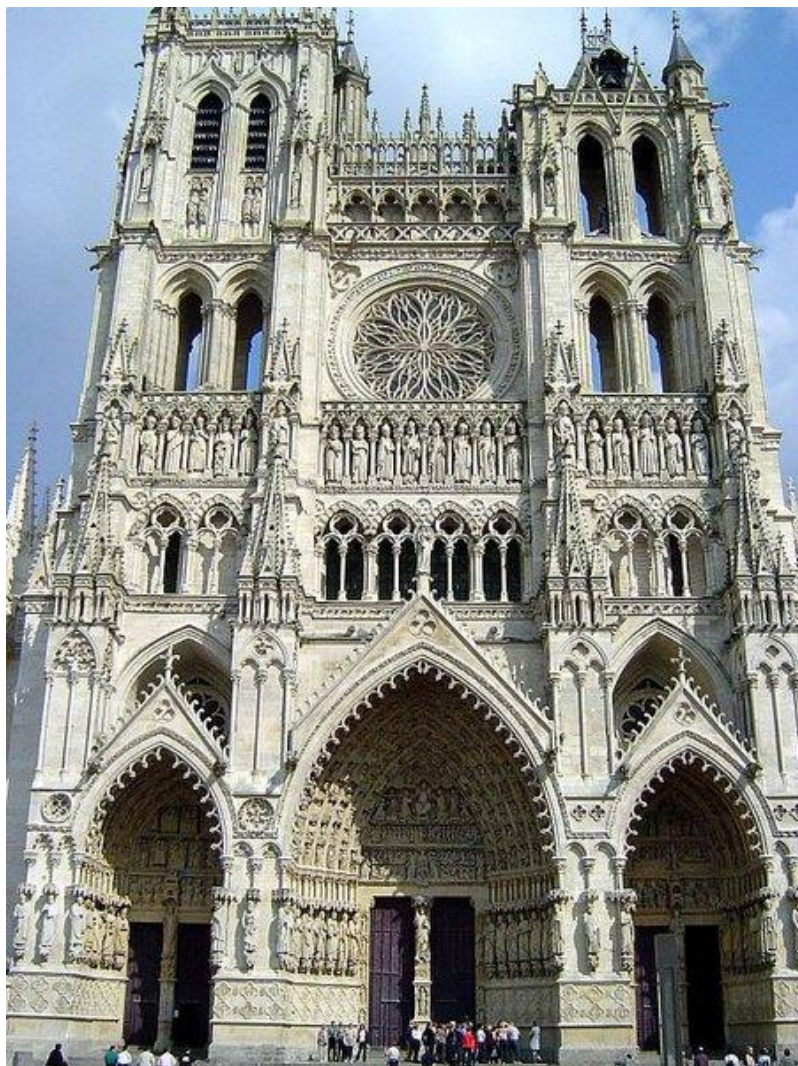

W epoce katedr i scholastyki

Scholastyka:

filozoficzno-teologiczna nauka w średniowiecznym szkolnictwie

- Od łac. *schola*: szkoła.
- Szkoły klasztorne, katedralne, uniwersytety (1-Bolonia, 1088).
- Scholastyka – nauka szukająca zgodności między objawieniem a rozumem.
- Metoda scholastyczna: *lectio* (wykład, czytanie tekstu), *disputatio* (ćwiczenia, dysputa nad tekstem), *quaestiones* (rezultat ćwiczeń), *summa* (problem, przedstawienie znanego rozwiązania, wyłożenie swego poglądu, odparcie zarzutów przeciw niemu).

Miejsce filozofii w programie siedmiu sztuk wyzwolonych (*septem artes liberales*)

- Filozofia pod nazwą DIALEKTYKI była ogólną metodologią myślenia naukowego; pełniła 2 funkcje w relacji do teologii: instrumentalną i autonomiczną.
- Sztuki wyzwolone obejmowały szczebel niższy: *trivium* „sztuk mówiących” (gramatykę, retorykę, dialektykę) oraz szczebel wyższy: *quadrivium* „sztuk liczących” (arytmetykę, geometrię, muzykę, astronomię). Przygotowywały do studiów na wydziałach „wyższych” (teologia, prawo, medycyna).
- Dialektyka obejmuje logikę formalną i teorię argumentacji, teorię nauki, filozofię języka i metafizykę. Brak w niej etyki i filozofii politycznej.

Boecjusz – pierwszy scholastyk

- V/VI w., „ostatni klasyk”
- Przetłumaczył logikę Arystotelesa na łacinę
- Logika - narzędziem naukowego poznania (o tworzeniu pojęć ogólnych i wydawaniu sądów).
- Był dla średniowiecza mistrzem przekładu i metody naukowej.
- Definicja osoby – „*persona est rationalis naturae individualis substantia*”
- Skazany niesłusznie, napisał w więzieniu *O pocieszeniu, jakie daje filozofia*

Tradycyjne argumenty za teizmem

- Teizm – stanowisko, zgodnie z którym istnieje Bóg.
- Wyróżniamy 3 rodzaje argumentów za teizmem:
 - Argumenty **kosmologiczne**, które zawierają przesłanki dotyczące przyczyn rzeczy.
 - Argumenty **teleologiczne**, zawierające przesłanki na temat celu, przeznaczenia rzeczy.
 - Argumenty **ontologiczne**, wychodzące od pojęcia Boga, czyli od porządku myśli do porządku istnienia.

Argumenty na rzecz istnienia Boga mogą mieć charakter aprioryczny lub aposterioryczny

- **Aposterioryczny** – gdy przynajmniej jedna z przesłanek argumentacji dotyczy faktu w świecie (kosmologiczny, teleologiczny).
- **Aprioryczny** – gdy nie zawiera tego rodzaju przesłanek; wychodzi od ontologicznego pojęcia Boga (ontologiczny).

Ontologiczny dowód istnienia Boga

– XI w., św. Anzelm z Canterbury,
Proslogion.

- 1. Maksymalnie wielki byt (taki, ponad który nic większego pomyśleć nie można) istnieje w intelekcie (możemy go pomyśleć)
- 2. Czymś większym jest istnieć w rzeczywistości niż istnieć jedynie w intelekcie.
- 3. Ergo: Gdyby maksymalnie wielki byt istniał jedynie w intelekcie, to nie byłby maksymalnie wielki. Musi więc istnieć tak w myśli, jak i w rzeczywistości. Tym bytem jest Bóg.

Zarzut mnicha Gaunilona

- Argument ontologiczny jest wadliwy, gdyż argumentu o takiej samej formie można użyć do udowodnienia istnienia takich absurdów jak wyspa, ponad którą nic większego nie może być pomyślane (albo czekoladowe lody z owocami i bitą śmietaną, ponad które nic większego być pomyślane nie może).

Odpowiedź św. Anzelma

- Pojęcie maksymalnie wielkiej wyspy (maksymalnie wielkich lodów) nie ma sensu, gdyż własności decydujące o wielkości wyspy (rozmiar, liczba palm, liczba orzechów kokosowych) nie mają **wewnętrznego maksimum**. Natomiast własności decydujące o wielkości bytu (wiedza, moc, dobroć) posiadają wewnętrzne maksimum: wszechwiedza, wszechmoc, bycie doskonale dobrym.

Argumenty kosmologiczne

- W punkcie wyjścia mają pewien oczywisty, ogólny i aposterioryczny fakt dotyczący wszechświata, np. tego, że istnieją byty przygodne lub że rzeczy poruszają się lub zmieniają.
- Mają postać następującą:
 - 1. Istnieje coś, co jest przyczyną istnienia wszystkich rzeczy – pierwsza przyczyna.
 - 2. Tylko Bóg może być pierwszą przyczyną.
 - 3. *Ergo*: Bóg istnieje.

Autorem dowodów aposteriorycznych był św. Tomasz z Akwinu

- 1225-1274
- Dominikanin
- Doktor Anielski
- Jeden z najważniejszych myślicieli katolickich
- Twórca pięciu dróg, za pomocą których argumentował za teizmem.
- Gł. dzieła: *Summa teologiczna* i *Summa contra gentiles*.

Pięć dróg św. Tomasza z Akwinu

- Z ruchu
- Z istnienia przyczyny sprawczej
- Z istnienia rzeczy niekoniecznych (kontyngentnych, przygodnych)
- Ze stopni doskonałości (argument aksjologiczny)
- Z ładu i celowości w świecie (argument teleologiczny)

Droga pierwsza: z ruchu

Skoro istnieje ruch, musi być też jego przyczyna.
By uniknąć regresu w nieskończoność, należy przyjąć istnienie pierwszego nieruchomego poruszyciela.

Droga druga: z istnienia przyczyny sprawczej

Świat jest grą przyczyn i skutków. Przyczyna tworzy skutek, sama będąc skutkiem jakiejś przyczyny. Np. kamień porusza się, gdyż popycha go kij, którym porusza z kolei ręka człowieka. Podobnie wszystko ma swoją przyczynę. W pewnym momencie musimy się jednak zatrzymać i przyjąć istnienie pierwszej przyczyny sprawczej, udzielającej siły i mocy przyczynom wtórnym – przyczyny wszystkich przyczyn.

Droga trzecia: z istnienia rzeczy niekoniecznych (przygodnych)

- 1. Każdy przygodny byt zaczął swe istnienie w pewnym czasie.
- 2. Dlatego musiał istnieć czas, w którym pierwszy przygodny byt zaczął istnieć.
- 3. Byty przygodne nie mogą zaistnieć bez przyczyny.
- 4. Dlatego musi istnieć byt konieczny, który jest przyczyną przygodnych bytów.
- Nazywamy go Bogiem.

Droga czwarta: ze stopni doskonałości

- Niedoskonałość świata, tzn. to, że rzeczy są mniej lub bardziej dobre, prawdziwe i szlachetne, zakłada istnienie czegoś doskonałego (pod względem dobra, prawdy, szlachetności), a ostatecznie coś bezwzględnie doskonałego.
- Bytem bezwzględnie doskonałym może być tylko Bóg.

Droga piąta: z celowości i ładu w świecie (argument teleologiczny)

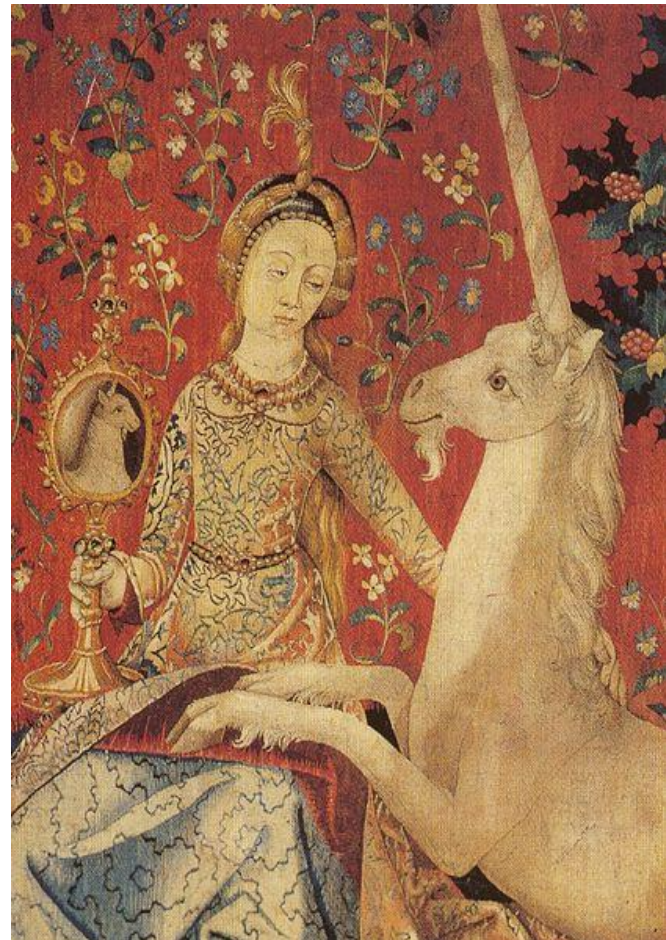
- W świecie istnieje porządek, który ma swoją rację; jest odblaskiem Tego, który w porządku dochodzi do największego szczytu. Również celowość panująca w przyrodzie zakłada inteligentne kierownictwo, a ostatecznie coś, co samo nie jest już celowo kierowane, lecz jest czystą zdolnością kierowania – czystą inteligencją.
- „Świat nie jest źle napisaną tragedią, to nie są bezładne strzępy, tylko harmonijna całość” (Arystoteles).

Być – oto jest odpowiedź!

- W dziele *De ente et essentia* (1255 r.) Akwinata pisze, że byty przygodne, jak i Byt Konieczny, da się określić za pomocą tych samych pojęć: **istoty** (*essentia*: czym coś jest) i **istnienia** (*esse*: coś jest). W wypadku bytów stworzonych między nimi zachodzi realna różnica: istota bytu nie mówi nic na temat jego istnienia.
- Człowiek ma istnienie, przez uczestnictwo w istnieniu Boga, który jest samym istnieniem. Poprzez istnienie każda rzecz styka się z Bogiem; istnienie jest tym, co wiąże zarówno najmniejszy pyłek, jak i największy byt z Bogiem; jest najpełniejszym wyrazicielem treści rzeczy; jest konkretne. Dlatego Bóg jako Opatrzność opiekuje się najdrobniejszymi przejawami życia w świecie.

Różnica między pytaniami: Co to jest jednorożec? Czy jednorożce istnieją?

- W pierwszym pytamy o istotę, esencję, cechy jednorożca (elegancki, biały koń, z którego głowy wystaje prosty lub spiralny róg). W drugim o jego istnienie. Z opisu cech nie wynika jego istnienie.
- Dlatego św. Tomasz odrzuca Anzelmiański dowód ontologiczny, który mówi tylko o istocie Boga. Żadna charakterystyka esencji nie gwarantuje jej istnienia.

Tomaszowa koncepcja Boga

- Podczas gdy wszystkie byty przygodne składają się z istoty i istnienia, tak istotą (naturą) Boga jest istnienie. W wypadku Boga to złożenie ginie, Bóg jest samym **istnieniem**, czystym aktem, istnieniem samoistnym (*ipsum esse subsistens*), źródłem wszystkiego, co istnieje w sposób niedoskonały. Pełnią urzeczywistnienia (nie ma w Nim możliwości, jako czynnika konstytuującego byt stworzony).
- Zdanie „Bóg istnieje” nie jest oczywiste. Istnienie Boga może być dane tylko w doświadczeniu mistycznym, które nie ma nic wspólnego z oczywistością empiryczną czy logiczną.

Czy o Bogu możemy wiedzieć coś więcej?

- Wszystko, co nas otacza, jest przesiąknięte tajemnicą. Tym bardziej tajemnicą jest Bóg.
- O Jego przymiotach możemy stwierdzać na podstawie **analogii** (podobieństwa) ze światem nam znanym. Między światem a Bogiem zachodzą minimalne tożsamości, punkty stykowe. Każda drobinka szczęścia jest odblaskiem Boga.
- Nie możemy zdefiniować Boga, możemy tylko stwierdzać Jego istnienie. Nie mając pojęcia Boga w ścisłym znaczeniu, możemy wiedzieć, czym nie jest, aniżeli czym jest.

Korespondencyjna teoria prawdy

- W *De veritate* (1257) Akwinata definiuje prawdę jako „odpowiedniość rzeczy i umysłu” (*adaequatio rei et intellectus*).
- Prawda nie jest zależna od kaprysu ludzkiej zdolności poznawczej. Obiektywna rzecz i subiektywny umysł muszą się zwracać ku sobie, zgadzać ze sobą, wzajemnie się odnosić i korygować.

Człowiek to *compositum* duszy i ciała

- Człowiek nie jest zlepkiem zwierzęcia i anioła; jest jednością, nierozzerwalną całością, monolitem, zespoleniem.
- Jedność zapewnia forma substancjalna, zasada kształtująca i konstytuująca, jaką jest dusza ludzka.
- Związek między duszą a ciałem nie jest przygodny. Połączenie duszy z ciałem jest urzeczywistnieniem natury ludzkiej.
- Człowiek jest i jednostką, i osobą.
- Dusza każdego z nas jest przystosowana (*commensurata*) do konkretnego ciała (już na etapie płodowym człowieka).

Optymizm św. Tomasza

- Sprzeciw wobec manichejczyków i albigensów negujących wartość życia.
- Wiara w wielki pewnik wartości życia. Zachwyty nad cudownością rzeczy stworzonych.
- Dowartościowanie cielesności i świata fizycznego.
- Imię Boga – „Jam Jest”

